

Maa- ja metsätalousministeriö, luonnonvaraosasto

Neuvotteleva virkamies Johanna Kallio

Neuvotteleva virkamies Harri Kukka

Erityisasiantuntija Roni Selén

Asia: HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Muistio valtiovarainvaliokunnan maatalousjaoston kuulemiseen 19.10.2022

*Teema 1: Kalatalous ja vapaa-ajan kalastus, vesihuolto, vesivarojen käytön ja hoidon menot; vesi- ja kalataloushankkeiden tukeminen; vaelluskalakantojen elvytys ml. kalatiet.
Vesihuollon kyberturvallisuus ja rahoitus*

Vesitalouden näkymät

Vesitalouden keskeiseksi tavoitteeksi on turvallisuuspoliittisen tilanteen kiristymisen myötä noussut huoltovarmuuden ja kriittisen infran turvaaminen sekä vesihuollossa että vesivoimatuotannon kannalta tärkeillä vesistörakenteilla ja tietojärjestelmissä. Vesihuoltosektorilla korostuvat myös vesihuollon rakennemuutoksen tarve, vesihuoltoinfran korjausvelka sekä vesihuollon alueellisen yhteistyön ja erityistilanteisiin varautumisen edistäminen.

Ilmaston muuttuessa ja sään ja vesiolojen ääri-ilmiöiden yleistyessä myös tarve kuivuus- ja tulvariskien hallinnan ja vesistörakenteiden kunnossapidon tukemiseen on edelleen suuri. Vesitalouden voimavaroja suunnataan toimenpiteisiin, joilla parannetaan varautumista kuivuuteen ja suuriin tulviin erityisesti asutuksen ja yhteiskunnan tärkeiden toimintojen suojaustason parantamiseksi. Myös ikääntyneiden vesistörakenteiden perusparannustoimenpiteet samoin kuin rakennettujen vesistöjen kunnostaminen vaativat edelleen panostusta.

Ympäristöministeriön pääluokkaan vesitalouden tehtävien hoitoon tarvittavia määrärahoja on budjetoitu noin 20 henkilötyövuotta vastaavasti Suomen ympäristökeskuksen toimintamenoissa. Työ- ja elinkeinoministeriön pääluokkaan budjetoituna on lisäksi vesitaloustehtävien hoitoon tarvittavia määrärahoja noin 165 henkilötyövuotta vastaavasti elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten toimintamenoissa, joiden riittämätön kehys on merkittävä uhka vesitaloustehtävien hoidolle.

Vesitalouden määrärahat vuoden 2023 talousarvioesityksessä

Momentti 30.40.21 Vesivarojen käytön ja hoidon menot

Momentin 15,847 milj. euron määräraha sisältää vesitaloustehtävien ja rajavesistöyhteistyön menojen lisäksi valtion vastuulla olevien vesistötoimenpiteiden ja vesistörakenteiden peruskorjauksen määrärahat. Momentin määräraha on 1,356 milj. euroa suurempi kuin vuonna 2022. Vähennyksenä ovat tulvasuojeluun ja peltojen vesienhallintaan sekä vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelman tarkoitettujen lisäysten poistuminen

sekä siirto kansainvälisten vesiasioiden koordinaattorin palkkaukseen. Lisäyksenä momentilla on otettu huomioon palkkausten tarkistukset sekä 2,0 milj. euroa juomavesidirektiivin kansallisen täytäntöönpanon tietotyökalujen kehittämiseen, johon on suunnattu myös 15 htv:n voimavarat pysyvänä lisäyksenä ELY-keskusten toimintamenomomentille. Momentille kohdistuu edelleen kasvavia rahoitustarpeita mm. peltojen vesienhallintaan, tulva- ja kuivuusriskien hallintaan sekä vesitalouden tietojärjestelmien toiminnan ja turvallisuuden kehittämiseen.

30.40.22 Luonnonvara- ja biotalouden edistäminen

Momentille on koottu luonnonvara- ja biotalouden edistämiseen tarkoitettuja määrärahoja. Vesitalouteen liittyen momentin määrärahoilla edistetään sinisen biotalouden, kala- ja vesivarojen hyödyntämisen, vesiliiketoiminnan ja vesiviljelyn kehittämistä sekä ilmastomuutokseen sopeutumista. Momentin määrärahoilla rahoitettavalla maankäyttösektorin ilmastopolitiikka –hankkeella on tiivis kytkös pelto- ja metsämaan vesitalouden hallinnan kehittämiseen.

Momentti 30.40.31 Vesi- ja kalataloushankkeiden tukeminen

Momentin 8,636 milj. euron määrärahasta 3,879 milj. euroa koostuu uusien ja keskeneräisten vesitaloudellisten riskinhallinta-, kunnostus-, kehittämis- ja kokeiluhankkeiden tukirahoituksesta. Tämä sisältää hallitusohjelman tulvasuojeluun ja peltojen vesienhallintaan mukaisen 1 milj. euron lisäyksen poiston sekä EU:n elpymisvälineen tuloilla rahoitettavan vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelman rahoituksen 1,5 milj. euroa, joka on 0,5 milj. euroa kuluvan vuoden rahoitusta pienempi. Lisäksi momentilla on lisäyksenä 2,5 milj. euroa vesihuollon toimintavarmuuden ja kyberturvallisuuden parantamiseen. Momentille kohdistuu edelleen rahoitustarpeita tulvariskien hallintasuunnitelmien mukaisten toimenpiteiden, kuten asutuksen tulvasuojeluhankkeiden, avustamiseen.

Momentti 30.40.40 Eräät luonnonvaratalouden korvaukset

Momentille on esitetty vesitalouden osalta eräiden valtion maksettavaksi lupaviranomaisten ja tuomioistuinten vesi- ja kalastusasioista antamien päätösten ja lain tai valtioiden välisten sopimusten perusteella valtion maksettavaksi määrättyjen tai sovittujen korvausten, kustannusten ja päätösmaksujen sekä niitä koskevien korkojen ja viivästyskorkojen maksamiseen tarkoitettu arviomääräraha. Tästä määrärahasta maksetaan mm. valtiosopimuksena tehdyn Saimaan ja Vuoksen juoksutussäännön perusteella toteutettavista lisäjuoksutuksista mahdollisesti aiheutuvat korvaukset.

Vesihuollon riskienhallintaa parantavat uudet hankkeet

Juomavesidirektiivin toimeenpano

Juomavesidirektiivin kansalliseen toimeenpanoon liittyen vuoden 2023 talousarviossa esitetään 2,0 milj. euron lisäys Suomen ympäristökeskukselle tietotyökalujen kehittämiseen sekä valvontaan tarvittavat 15 htv:n voimavarat pysyvänä lisäyksenä ELY-keskusten toimintamenomomentille.

SYKE:n tehtävänä on varmistaa, että sen ylläpitämiin tietojärjestelmiin, joihin kerätään juomavesidirektiivin edellyttämiä ympäristötietoja, saataisiin muodostettua tarvittavia tietokokonaisuuksia EU:n toimielimille. Työ edellyttää SYKE:n eri tietojärjestelmien välisen tiedonsiirron rakentamista ja uusia rajapintaratkaisuja, sekä olemassa olevien tietojärjestelmien kehittämistä. SYKE:n vastuulla on osaltaan huolehtia ehdotuksen mukaisesta ajan tasaisen tiedon välittämisestä veden käyttäjille, eli YM:n, MMM:n sekä STM:n hallinnonalojen tietojärjestelmiin tallennettavien tietojen julkaisemisesta vesi.fi-verkkopalvelussa.

ELY-keskuksen tehtävänä on osallistua tarvittaessa vedentuotantoketjun riskienhallintaan tarvittavien ympäristötietojen kokoamiseen sekä riskienhallinnan toimenpiteiden tunnistamiseen. ELY-keskus valvoo vesihuoltolaitoksia, että ne valitsevat raakaveden riskiperusteiset muuttajat, ja ilmoittavat tarvittavat tiedot

ympäristönsuojelun tietojärjestelmään, sekä että laitokset lähettävät asiakkailleen vähintään kerran vuodessa tiedot talousveden laadusta, hinnasta ja kulutuksesta.

Vesihuollon toimintavarmuuden ja kyberturvallisuuden parantaminen

Digitalisaation ja erilaisten pilvipohjaisten järjestelmien käyttöönoton edetessä vesihuoltolaitoksilla on yhä tärkeämpää varmistaa ja edistää vesihuollon palvelujen tieto- ja kyberturvallisuutta. Määrärahalla on tarkoitus tukea mm. vesihuollon palvelu- ja ohjausjärjestelmien varmentamista ja tietoliikenneyhteyksien kahdentamista sekä ohjelmistojen auditointia ja kehittämistä. Esitys on tarpeellinen osana laajempaa kriittisen infrastruktuurin varautumista muuttuneessa turvallisuusympäristössä, sekä tulevan EU sääntelyn toimeenpanoon valmistautumista.

Alustavan suunnittelun mukaan vesihuollon kyberturvallisuutta edistävinä toimina voitaisiin tukea suunnata esimerkiksi

- vesihuollon palvelu- ja ohjausjärjestelmien varmentamiseen ja tietoliikenneyhteyksien kahdentamiseen,
- ohjelmistojen auditointiin ja kehittämiseen,
- kriittisen henkilöstön osaamisen ja valmiuksien kehittämiseen,
- häiriötilanneviestinnän kehittämiseen, esim. Krivat- palvelun hyödyntämiseen vesihuoltosektorilla.

Vesihuollon häiriötilanteet ovat vakavia, sillä ne vaikuttavat yhteiskunnan toimintaan laajasti. Vedenjakelun keskeytyminen lamaannuttaa herkästi palveluiden kuten elintarvikkeiden tuotannon sekä vaarantaa esimerkiksi terveydenhuollon toimivuuden. Merkittävin uhka on suuriin keskustaajamiin kohdistuvat laaja-alaiset vedenjakelun ja vedenlaadun häiriöt, jotka voivat vaikeuttaa yhteiskunnan toimintaa merkittävästi. Huoltovarmuuskriittiset vesihuoltolaitokset, joita on n. 70 kpl, palvelevat noin 63 % Suomen asukkaista. Koko tuotantoprosessi on nykyisin lähes täysin automatisoitujen tietojärjestelmien ja -toimintojen varassa. Huoltovarmuuskriittisissä vesihuoltolaitoksissa on syytä tehostaa varautumista, sähkönsaannin turvaamista sekä erityisesti kyberturvallisuushkien torjuntaa. Vesihuollon kyberturvallisuutta edistäviä hankkeita tuettaisiin poikkeustilanteisiin varautumiseksi ja häiriöttömän toiminnan varmistamiseksi.

Kalataloudelliset kunnostus-, kehittämis- ja kokeiluhankkeet

Toimiin esitetään 757 000 euron määrärahaa. Vuoden 2022 talousarvioon verrattuna määräraha pienenee 3 200 000 euroa. Määrärahan muutos perustuu siihen, että momentilta poistuu hallitusohjelman 2019 kertaluonteinen vaelluskalakantojen elvyttämiseen osoitettu 3 000 000 euron määräraha (Kansallinen vaelluskalaohjelma) sekä Porvoonjoen Strömsbergin kalatien rakentamiseen ja Keravanjoen Kirkonkylänkosken kalateiden kunnostamiseen osoitettu kertaluonteinen 200 000 euron määräraha.

Momentin määrärahalla parannetaan vaelluskalojen elinolosuhteita ja pyritään palauttamaan vaelluskalakantojen luontaista lisääntymistä Suomen virtavesissä. Hankkeissa toteutetaan kalateitä ja muita kalan kulkuun liittyviä ohitusratkaisuja, puretaan vaellusesteitä ja toteutetaan virtavesien ennallistamistoimia.

Teema 2: Kalatalouden edistäminen, elinkeinokalatalouden edistäminen, kotimaisen kalan saatavuus ja sen lisääminen, tilannekatsaus hoito-/poistokalastuksesta

30.40.51. Kalatalouden edistäminen

- Momentille esitetään 10 775 000 euron määrärahaa.

- Vuoden 2022 talousarvioon verrattuna määräraha pienenee 1 200 000 euroa. Määrärahan muutos perustuu kalastonhoitomaksujen indeksikorotukseen (+ 0,431 milj. euroa), kalastusmatkailun edistämiseen tarkoitettuihin varoihin (+ 0,6 milj. euroa), kalastonhoitomaksukertymän laskuun (-0,681 milj. euroa) hallitusohjelmalisäysten poistoon (- 1,3 milj. euroa) sekä eduskunnan kertaluonteisten lisäysten poistoon (- 0,25 milj. euroa).
- Momentin määrärahatarve perustuu kalastuslain 86 §:ään, jonka mukaan talousarvioon lähtökohdaksi otetaan myytyjen kalastonhoitomaksujen kappalemäärät.
- Määräraha koostuu vuonna 2022 kertyneistä maksuista vesialueen omistajille palautettavasta osuudesta (3 630 000 euroa), kalastonhoitomaksujen kannosta valtiolle aiheutuvista menoista (800 000 euroa) ja muusta kalastuslain 82 §:n mukaisesta toiminnan rahoituksesta (5 745 000 euroa) sekä kalastusmatkailun edistämiseen tarkoitetuista varoista (600 000 euroa).
- Määrärahaa käytetään kalastuslain (379/2015) 82 §:n määrittämällä tavalla seuraavasti:
 - kalavesien kestävän käytön ja hoidon suunnittelusta ja toimeenpanosta, ohjaamisesta ja kehittämisestä sekä kalastuksenvalvonnasta aiheutuviin kustannuksiin;
 - kalatalousalueiden toiminnasta aiheutuviin kustannuksiin;
 - kalatalousalan neuvontapalvelujen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin;
 - kalavesien yleiskalastusoikeuksien hyödyntämiseen sekä kalastusopastointiaan perustuvasta käytöstä maksettaviin korvauksiin vesialueen omistajille; sekä
 - valtiolle ja Metsähallitukselle kalastonhoitomaksun kannosta aiheutuvien menojen maksamiseen.
- Maa- ja metsätalousministeriö voi käyttää maksuvaroja 94 §:n 1 momentin 2—8 kohdassa tarkoitetuista rekistereistä aiheutuvien menojen maksamiseen.

Elinkeinokalatalouden edistäminen, kotimaisen kalan saatavuus ja sen lisääminen

Elinkeinokalatalouden toimenpiteitä tuetaan valtion talousarvion momentilta 30.40.62 (Elinkeino- kalatalouden edistäminen), johon sisältyy mm. Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahaston (EMKVR) toimintaohjelman rahoitus.

Vuoden 2023 talousarviossa momentille esitetään yhteensä 22 038 000 euroa:

o EMKVR-ohjelman EU-osuus 11 051 000 euroa

o EMKVR-ohjelman kansallinen osuus 10 112 000 euroa

o HO:n mukaiset toimet 500 000 euroa

o Muut kansalliset toimet 375 000 euroa (sisältää 80 000 saimaannorppakorvauksiin)

Hallitusohjelman mukaisina toimenpiteinä momentille sisältyvä 500 000 euron määräraha on tarkoitettu ammattikalastuksen edellytysten turvaamiseen ja vahinkoja aiheuttavien hylkeiden poistosta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen. Tätä varten valtioneuvosto hyväksyi vuonna 2020 asetuksen valtionavustuksesta, ja vuonna 2022 asetusta tarkistettiin varojen käytön edistämiseksi.

Hallitusohjelman mukaisesti kotimaisen kalan tarjontaa ja osuutta kulutuksesta lisätään kestävästi uuden kotimaisen kalan edistämishojelman avulla. Ohjelma hyväksyttiin 8.7.2021 valtioneuvoston periaatepäätöksenä. Pääosa ohjelman rahoituksesta tulee Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahaston

(EMKVR) kansallisesta toimintaohjelmasta. Lisäksi vuoden 2022 talousarvion määrärahaa kotimaisen kalan edistämiseen on vielä jäljellä.

Kotimaisen kalan edistämishojelman tavoitteet ja toimenpiteet tukevat myös kuluvana vuonna tärkeään asemaan noussutta varautumista ja huoltovarmuutta, esim.:

- * Silakan ja muiden vajaasti hyödynnettyjen kalalajien elintarvikekäytön moninkertaistaminen
- * Muun kotimaisen pyydetyn kalan käytön kaksinkertaistaminen
- * Kotimaisen viljellyn kalan tuotannon kolminkertaistaminen vaarantamatta vesiympäristön hyvän tilan saavuttamista

Erityisesti silakan elintarvikekäytön ja viennin arvon lisäämiseen liittyy merkittävä mahdollisuus. Silakkasaaliin kokonaismäärä oli yhtä suuri kuin kotimaisen broilerintuotanto vuonna 2018, mutta silakkasaaliista vain noin neljä prosenttia saaliista käytettiin kotimaan elintarvikemarkkinoilla. Myös särkikaloja voisi hyödyntää paljon nykyistä enemmän, jos kannattavuuskysymykset saadaan ratkaistua.

Edistämishojelman mukaisten toimien toteutus käynnistettiin ennakoivasti jo vuoden 2020 neljännessä lisätalousarviossa kalatalouden elpymistoimenpiteisiin myönnetyn miljoonan euron rahoituksen avulla. Rahoitus kohdistettiin yrityshankkeisiin, joissa kehitetään uusia tuotteita muun muassa silakasta ja särkikaloista sekä sovelletaan uutta teknologiaa pienen kalan ja kasvispohjaisten raaka-aineiden yhdistämiseen.

EMKVR-ohjelman rahoituksen piiriin sekä muihin kansallisiin toimiin sisältyy myös yhteisen kalastuspolitiikan valvonnan kehittämisen toimenpiteet. EU:n lainsäädäntömenettelyssä on ollut vuodesta 2018 lähtien komission ehdotus valvontajärjestelmän revisioksi. Eduskunta on edellyttänyt, että kalastusvalvonnan kustannukset tulee voida kattaa mahdollisimman laajasti Euroopan meri- ja kalatalousrahastosta (U 66/2018 vp).

Hoitokalastus (Kertaluonteinen lisäys, Säkylän Pyhäjärven hoitokalastus, 100 000 euroa)

- Rahan käyttö jakaantuu kahteen osaan.
- Pyhäjärvi-instituutille on myönnetty tänä vuonna (2022) 50 000 €. Raha on tarkoitettu vesianalyysiin, poikaspyyntiin, kalanäytteenottoon, kasvu- ja iänmäärittäytutkimuksiin, mätikeräintutkimukseen, kalojen ravinnonkäyttötutkimuksiin sekä hankkeen palkkakustannuksiin.
- Toinen 50 000 € on VARELYn hallinnoimaa osuutta ja sillä maksetaan sopimuskalastajille korvaus heidän suorittamastaan hoitokalastuksesta.
- Tehtyä tutkimus- ja hoitokalastustyötä pidetään merkittävänä Pyhäjärven ja sen kalakantojen kannalta.

Teema 3. Avustukset ammatti- ja vapaa-ajan kalastajille, avustusta saaneet järjestöt ja arvio myönnetyn rahan käytöstä vuosina 2021 ja 2022

Suomen Ammattikalastajaliitto SAKL ry (Kertaluonteinen lisäys, 60 000 euroa (2021) + 100 000 euroa (2022))

- Rahan käyttö jakaantuu kolmeen aihekokonaisuuteen.

- 1) *Alan sisäinen viestintä*: Kalastusyrittäjille suunnatun ajankohtaistiedon tuottaminen ja jakaminen, yleinen tiedottaminen luonnonavaran taloudellisesta ja kestävästä hyödyntämisestä, hyvien käytäntöjen levittäminen yrittäjille sekä kalastusyrittäjien tietotaidon lisääminen.
- 2) *Alan ulkoinen viestintä*: Kaupallisen kalastuksen viestintäsuunnitelmaa päivitetään ja kirkastetaan vuoden aikana. Viestintätoimet koordinoidaan elinkeinokalatalouden markkinointiohjelman ja kotimaisen kalan edistämishjelman toimien kanssa. Jatketaan elinkeinojärjestöjen yhteisen tiedotuksen koordinoitua. Viestinnän keskiössä on ammattikalastuksen rooli kaupallisen kotimaisen luonnonkalan tuottajana. Tavoitteena on mahdollistaa ammattikalastuksen jatkuminen, joka on edellytyksenä kotimaisen luonnonkalan tarjonnalle.
- 3) *Kehittämistoimet ja selvitykset*: Kehittämistoimilla ja erilaisilla selvityksillä edistetään kalastuselinkeinon uusiutumista. Hankkeen avulla edistetään myös uusien kaupallista kalastusta koskevien hankkeiden suunnittelua ja niiden käynnistymistä.

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry (Kertaluonteinen lisäys, 100 000 euroa (2021) + 50 000 euroa (2022))

Eduskunta lisäsi momentille 30.40.51 (kalatalouden edistäminen) Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry:lle vuosina 2021 - 2022 yhteensä 150 000 euroa kasvavaa vapaa-ajankalastajien neuvontatarvetta varten. Tällä rahalla Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry käynnisti erilaisille aikuisharrastajaryhmille räätälöidyn toiminnan kehittämisen vuonna 2021. Muita päätoimenpiteitä olivat laajat viestintätoimenpiteet sekä järjestökoulutukset.

- Kalastusharrastukseen kannustavia, aloitteleville harrastajille suunnattuja seurapilotteja on käynnistetty eri puolella Suomea. Niistä saadut kokemukset ovat olleet erinomaisia ja vastaavalle toiminnalle nähdään kasvavaa tarvetta. Pilottien hyvät käytännöt ja kehitetyt tuotteet on dokumentoitu ja pyritään myöhemmin jalkauttamaan laajemmin seurakentälle vaikuttavuuden kasvattamiseksi.
- Kesinä 2021 ja 2022 toteutettiin pääosin aikuisille kohdennettu laaja viestintäkampanja, jonka avulla lisättiin kalastusharrastuksen näkyvyyttä eri medioissa sekä kannustettiin erityisesti työikäisiä aikuisia kalastusharrastuksen pariin. Monikanavaisen kampanjaan kuului radio-, yritys- ja vaikuttajayhteistyötä sekä kattavaa tiedotus- ja viestintätyötä kalastusharrastuksen medianäkyvyyden kasvattamiseksi. Kampanjan ansiosta kalastusharrastus näkyi ja kuului tehokkaasti ja ylläpiti kiinnostusta sitä kohtaan.
- Järjestökoulutuksissa on käsitelty yhdistyshallinnon perusteita sekä tapahtumaviestinnän koulutusta, joiden avulla vahvistetaan tärkeää perusosaamista kalastusseuroissa ja valmiutta auttaa uusia harrastajia syventämään kalastustaitojaan. Koulutuksiin on luotu koulutusmateriaalit sekä käynnistetty koulutusten toteuttaminen koronapandemiarajoitusten helpotuttua osin myös fyysisinä tilaisuuksina.